

Sabiedrisko elektronisko plašsaziņas līdzekļu padome

Meistaru iela 10-502, Rīga, LV-1050, tālr. 27343432, e-pasts seplp@seplp.lv, www.seplp.lv

Rīgā, 26.03.2024.

Nr.7/6-3

Atzinums par 2024. gada 8. marta iesniegumu par 2024. gada 19. februārī LR1 izskanējušo raidījumu ““Re:Baltica” faktu pārbaudes projekta “Re:Check” melu un maldu apskats” un pēc tā portālā LSM.lv publicēto publikāciju

2024. gada 13. martā Latvijas sabiedrisko mediju ombuds Anda Rožukalne (turpmāk tekstā arī – ombuds) saņēma no Sabiedrisko elektronisko plašsaziņas līdzekļu padomes (turpmāk – Padome) pārsūtītu [...] (turpmāk – Iesniedzējs) 2024. gada 8. marta iesniegumu (turpmāk – Iesniegums) par 2024. gada 19. februārī Latvijas sabiedrisko mediju portālā LSM.lv (turpmāk – LSM.lv) publicēto rakstu ““Re:Check” pārbauda: Kā deputāts Mitrevics maldina par Igaunijas iedzīvotāju skaita prognozēm” (<https://www.lsm.lv/raksts/zinas/latvija/19.02.2024-recheck-parbauda-ka-deputats-mitrevics-maldina-par-igaunijas-iedzivotaju-skaita-prognozēm.a543220/>), kas tapis pamatojoties uz VSIA “Latvijas Radio” (turpmāk – LR) programmas “Latvijas Radio 1” (turpmāk – LR1) ietvaros pārraidītā “Re:Baltica” faktu pārbaudes projekta “Re:Check” melu un maldu apskats” epizodi (turpmāk – raidījums).

Lai izvērtētu Iesniegumā minēto, ombuds no 2024. gada 13. marta līdz 27. martam iepazinās ar LR1 raidījumu, pēc tā tapušo LSM.lv publikāciju, kā arī uzdeva jautājumus gan LR galvenajai redaktorei Anitai Braunai, gan LSM.lv galvenajai redaktorei Martai Ceravai, kā arī “RE:Baltica” faktu pārbaudes un sociālo mediju pētniecības laboratorijas “RE:Check” vadītājai Evitai Puriņai. Papildus tika veikta Iesniegumā minētās tēmas (demogrāfijas jautājumi) komunikācijas izpēte citos medijos un šai tēmai veltītās publikācijas vietnē Re:Baltica.lv (<https://realtica.lv/2024/02/vai-igaunija-neprognose-iedzivotaju-skaita-kritumu/>) satura izvērtēšana.

Izvērtējot Iesniegumu, Sabiedrisko elektronisko plašsaziņas līdzekļu ombuds Anda Rožukalne

konstatē:

[1] Iesniedzēja Iesniegumā ir norādīts uz LR1 raidījumā ““Re:Baltica”” faktu pārbaudes projekta “Re:Check” melu un maldu apskats” izskanējušo un pēc tam LSM.lv publicēto informāciju rakstā “«Re:Check» pārbauda: Kā deputāts Mitrevics maldina par Igaunijas iedzīvotāju skaita prognozēm”, īpaši pievēršot uzmanību publikācijas virsrakstam un saturam, kas Iesniedzēja ieskatā neatbilst patiesībai un ir tendenciozs.

Iesniegumā tiek lūgts vērtēt “atbilstību Sabiedrisko elektronisko plašsaziņas līdzekļu un to pārvaldības likuma 2.pantā noteiktajam Sabiedrisko elektronisko plašsaziņas līdzekļu mērķim, 3.panta 3., 4., 5., 6., 10., 12., 14. un 17.daļā noteiktajiem Sabiedrisko elektronisko plašsaziņas līdzekļu darbības pamatprincipiem, likuma Par presi un citiem masu informācijas līdzekļiem 7.panta un 25.panta nosacījumiem.”

[2] Iesniedzējs skaidro savu redzējumu par mediju darbu: “Plašsaziņas līdzekļiem ir uzticēts ļoti svarīgs uzdevums – informēt sabiedrību par tai svarīgiem jautājumiem un radīt iespēju publiskām debatēm, pārdomām un izpētei. Tāpēc neatkarīgi un kvalitatīvi plašsaziņas līdzekļi tiek uzskatīti par ļoti būtiskiem demokrātiskas sabiedrības pastāvēšanas priekšnosacījumiem. (..) No nodokļu maksātāju līdzekļiem uzturētajiem sabiedriskajiem elektroniskajiem plašsaziņas līdzekļiem ir īpašas iespējas (finansiālā neatkarība no reklāmdevējiem u.c.) un īpaša loma sabiedrības informēšanā, tādēļ nodokļu maksātājiem un citām personām ir jābūt tiesībām paļauties, ka šajos plašsaziņas līdzekļos publicētā informācija atbilst visaugstākajiem standartiem. [..].

[3] Iesniedzējs Iesniegumā min arī savu iepriekšējo pieredzi saistībā ar «Re:Check» publicētajiem rakstiem LSM.lv: [..].

[4] Iesniedzējs detalizēti apraksta publikācijas uzbūvi un saturu: “Vispirms par publikācijas virsrakstu:

1. "Re:Check" nevis pārbauda deputāta sniegto datu precizitāti, bet pārbauda, kā deputāts maldina par Igaunijas iedzīvotāju skaita prognozēm. Jau virsrakstā ir ielikts apgalvojums: “deputāts maldina” un labajam Re:Check" ir tikai jāpārbauda, kā viņš maldina. Šāda virsrakstu veidošanas tehnoloģija ir īpaši raksturīga varas angažētai propagandai totalitārās valstīs un sasniedz vairākus mērķus, tai skaitā:

- 1) Ietverot virsrakstā vārdu “maldina”, publikācijai tiek piesaistīta plašāka auditorija (mūsdienās tas ir īpaši svarīgi “klikšķu” skaita dēļ);

- 2) Ietverot varai nepieciešamās klišejas jau virsrakstā un atkārtojot tekstā, tās labāk paliek atmiņā;
 - 3) propaganda sasniedz arī to auditoriju, kas publikācijas lasa tikai virsrakstu līmenī.
2. Lasot publikāciju, rodas jautājums - kāpēc virsraksta līmenī priekšplānā nav tverta tēma Latvijas iedzīvotāju skaita prognožu datu precizitāti, kas Latvijas iedzīvotājiem un politikas veidotājiem noteikti svarīgāks, bet par Igaunijas datiem? Pieļauju, ka nomelnojošās publikācijas autoriem neizdevās atrast avotu, kas Latvijas nākotnes prognozi parādītu citādā gaismā, nekā avotā, ko minēja Mitrēvics. Savukārt par Igaunijas datiem atradās alternatīvs avots, uz kā pamata bija iespējams savirknēt tendenciozu un patiesībai neatbilstīgu, nomelnojošu virsrakstu, kas, acīmredzami, šajā gadījumā “analītiķu mērķis.

Par “pārbaudi”

Analizējamais teksts: “Tā prognoze, ka 2050. gadā Latvijā dzīvos 1,4 miljoni iedzīvotāju – ir mīnus 500 tūkstoši, pretēji prognozei, ko es skatījos igauņiem, ir 1,3 divdesmitajā gadā un 1,3 miljoni piecdesmitajā gadā.”

Analīze:

1. No vārdkopas: “pretēji prognozei, ko es skatījos” var secināt, ka deputāts kaut kad ir skatījis kāda avota publiskotu prognozi. Tātad pirmais darbs - palūgt informāciju par avotu. Lielā daļā gadījumu cilvēki var neatcerēties, kur konkrēto informāciju smēlušies, tad pašam analītiķim būtu jānopūlas un jāpārbauda, vai tīmeklī ir atrodams avots, kura informācija atbilst deputāta sniegtajai. Tomēr šis nebija tāds gadījums. Deputāts norādīja uz avotu – kādu Latvijai draudzīgas lielvalsts
2. Pārbaudīt, vai deputāta sniegtā informācija sakrīt ar informāciju norādītajā avotā? Izrādās, ka sakrīt. 2022.gadā apkopotās prognozes vizualizācijā Latvijai ir uzrādītie skaitļi 2020.gadā ir 1,9 miljoni un 2050.gadā - 1,4 miljoni (abi lielumi noapaļoti). Savukārt Igaunijai gan 2020.gadā, gan 2050.gadā - 1,3 miljoni.

Šeit “pārbaudei” bija jābeidzas ar atziņu, ka Mitrēvica teiktais atbilst viņa norādītajā avotā minētajai informācijai. Tomēr t.s. “pārbaude” turpinājās. Tika noskaidrots, ka vizualizācijā skaitļi esot noapaļoti un, paejot tālāk aizkomata ciparos, Latvijas iedzīvotājiem un politikas veidotājiem būtiskākajā jautājumā prognoze palika tāda pati – ja nekas nemainīsies, samazinājums būs aptuveni 500 tūkstoši, savukārt Igaunijā tomēr ir sagaidāms samazinājums. Jānorāda, ka vizualizācijā skaitļi bija noapaļoti atbilstīgi šāda veida prognozes ticamības līmenim.

Virzoties t.s. “pārbaudes” lietā tālāk, tika atrasti citi avoti un arī Mitrēvica norādītajā platformā bija parādījušās jaunākas prognozes, kas Latvijai neko labāku neprognozēja, bet attiecībā uz

Igauniju apliecināja, ka arī tur tomēr ir sagaidāms neliels samazinājums.

Kādi pēc papildus “pārbaudes” varēja būt situācijai atbilstīgi secinājumi?

Virsraksts varētu būt “Mitrēvica teiktais atbilst viņa norādītajā avotā minētajai informācijai” vai tamlīdzīgi. Papildus varēja norādīt, ka saskaņā ar citiem avotiem arī Igaunijā tomēr ir sagaidāms neliels samazinājums.

Ņemot vērā, ka t.s. “pārbaude” izgāja ārpus pārbaudes robežām, iztirzājuma daļā vajadzēja būt plašākam skaidrojumam gan par nākotnes prognozēm attiecībā uz Latviju, gan par to, ka saskaņā ar citām prognozēm Igaunijā arī ir sagaidāms neliels samazinājums. Ja nu pavisam gribējās parādīt savu “pārākumu”, tad varēja būt arī ieteikums deputātam katram savam vārdam pameklēt informāciju vairākos avotos, bet pieļauju, ka tā tomēr ir paša deputāta kompetence.

Attiecībā uz t.s. “pārbaudes” veicēju apgalvojumu, ka 2022.gada dati nav izmantojami, gribu vērst pārbaudītāju uzmanību uz to, ka 2025.gadā Latvijā sociālās drošības atbalsta bāze būs 2022.gada minimālo ienākumu mediānā. Tomēr virsraksts bija absolūti neatbilstīgs konkrētajiem apstākļiem, un tālākais teksts – tendenciozs.”

[5] Iesniedzējs Iesniegumā min vairākus veidus, kā tekstu potenciāli varētu uztvert lasītāji, kuri izmanto dažādus lasīšanas paradumus. Līdztekus Iesniedzējs min arī vairākus iespējamās publikācijas tapšanas mērķus.

Iesniedzējs ar Iesniegumā minētajām pretenzijām 2024. gada 19. februārī vērsās arī LSM.lv redakcijā, kas pretenziju vēstuli pārsūtīja raidījuma veidotājiem – “RE:Baltica”. 2024. gada 20. februārī Iesniedzējs saņēma “RE:Baltica” faktu pārbaudes un sociālo mediju pētniecības laboratorijas “RE:Check” vadītājas E. Puriņas atbildi.

[6] 2024. gada 21. martā ombuds saņēma LR1 galvenās redaktora A. Braunas un E. Puriņas atbildes, bet 2024. gada 27. martā - LSM.lv galvenās redaktora M. Ceravas atbildes.

Izvērtējot konstatēto, Sabiedrisko elektronisko plašsaziņas līdzekļu ombuds Anda Rožukalne

secina:

[7] Ombuds ir saņēmis Iesniedzēja Iesniegumu, kurā LSM.lv tiek pārmests neatbilstošs faktu pārbaudes process, avotu izvēle un vērtējums, virsraksta neatbilstība, kā arī informācijas tendenciozitāte 2024. gada 19.februārī LR1 izskanējušajā raidījumā ““Re:Baltica” faktu pārbaudes projekta “Re:Check” melu un maldu apskats” un pēc tam portālā LSM.lv publicētajā rakstā ““Re:Check” pārbauda: Kā deputāts Mitrevics maldina par Igaunijas iedzīvotāju skaita prognozēm.”

[8] Raidījums un publikācija veltīta iedzīvotāju skaita prognozēm, ko pauž 14. Saeimas deputāts Uģis Mitrevics, brīvi izvēloties savu izteikumu pamatojumu, tostarp, piedāvājot auditorijai datus par Igauniju. Raidījumā tiek analizēts, kā deputāts ir nonācis līdz datiem par prognozēto iedzīvotāju skaitu Igaunijā 2050. gadā, kā arī minēti citi iespējamie avoti iedzīvotāju skaita noteikšanas prognozēm. No raidījuma satura izriet, ka deputātam U. Mitrevicam bija dota iespēja skaidrot savu sniegtos datus TV24 raidījumā. Šis skaidrojums ir publicēts, faktu pārbaudes projekta autoriem noskaidrojot datu avotu, datu precizitāti un datu publicētāja (deputāta minētā avota) izmantoto informāciju. Tā kā faktu pārbaude veikta par TV24 raidījumā izskanējušo informāciju, tika pārbaudīts arī raidījuma saturs, secinot, ka informāciju par Igaunijas demogrāfijas tendencēm deputāts piemin pēc savas iniciatīvas (skatīt raidījuma 3:16 minūtē, 4:29 min. garā fragmentā), nevis atbildot uz uzdotu jautājumu.

[9] LR galvenā redaktore A. Brauna ombudam sniegtajā atbildē norāda, ka “publikāciju (tai skaitā virsrakstu portālā lsm.lv, ko formulē portāla redakcija) uzskatu par atbilstošu žurnālistikas profesionālajiem un ētiskajiem standartiem, tai skaitā Latvijas sabiedrisko mediju redakcionālajām vadlīnijām.”

[10] LR galvenās redaktore A. Braunā atbildē ir pievienotas arī E. Puriņas atbildes. Uz jautājumu, kādēļ tika pievērsta uzmanība deputāta U. Mitrevica izteikumam, E. Puriņa atbild, ka “Latvijas Radio 1 reizi nedēļā – pirmdienās – raida mūsu gatavoto raidījumu, kurā atbilstoši faktu pārbaudes žanra specifikai stāstām par maldinošiem un nepatiesiem izteikumiem mediju telpā. Savos materiālos cenšamies sekot aktualitātēm un tā darījām arī šoreiz. Kā norādīts mūsu materiālā, nedēļā pirms raidījuma tika pievērsta liela uzmanība dzimstībai un demogrāfijai kopumā. Nacionālās apvienības politiķi, ieskaitot U. Mitrevicu, sniedza intervijas medijos (piemēram, [šeit](#), [šeit](#) un [šeit](#)), aicinot beidzot izstrādāt dzimstības stratēģiju. Pēc NA iniciatīvas 14. februārī par to sprieda U. Mitrevica vadītā Saeimas Ilgtspējīgas attīstības komisija ([šeit](#)), un komisiju kopsēdē runātais arī tika plaši atspoguļots medijos (piemēram, [šeit](#) un [šeit](#)). Sekojot līdz šīm intervijām un ziņu sižetiem, pamanījām, ka komisijas vadītājs U. Mitrevics divas reizes ([Rīga TV24](#) un [TV3](#)) Igauniju izceļ kā labo piemēru, uzsverot, ka tur 2050. gadā pretstatā Latvijai iedzīvotāju skaits būs tāds pats kā tagad un ka mums steidzami nepieciešama dzimstības stratēģija.”

[11] E. Puriņa norāda, ka faktu pārbaudei tiek izmantoti “Re:Check” faktu pārbaudes kritēriji, kas “atrodami Re:Baltica mājas lapā ([šeit](#)).” “Esam izgājuši

Starptautiskā faktu pārbaudes tīkla (IFCN) un Eiropas faktu pārbaudes standartu (EFCSN) tīkla sertifikāciju, esam šo organizāciju biedri un savā darbā ievērojam to noteiktos profesionalitātes standartus. Šie standarti cita starpā nosaka, ka 1) faktu pārbaudes veicam par sabiedrībai nozīmīgiem tematiem; 2) pārbaudē izmantojam uzticamos pētījumos un datubāzēs atrodamo informāciju; 3) pievienojam avotus saitēs, lai lasītājs varētu tiem izsekot arī pats; 4) sazināties ar izteikuma autoru, lai noskaidrotu izmantoto informācijas avotu un uzklautu pamatojumu. Tāpat rīkojāmies arī šajā gadījumā. Apgalvojums, ka “īgauņu 50. gadā tāpat būs tikpat, cik viņi ir” (Rīga TV24) un “Igaunijā 50. gadā neprognozē kritumu” (TV3) šķita nekorekts, tāpēc vispirms pārbaudījām publiski pieejamās prognozes gan par Igauniju, gan par Latviju. Ar interneta meklētāju palīdzību atradām materiālā minētos avotus: Eurostat, ANO, organizāciju PRB jeb Population Reference Bureau, Igaunijas Statistikas biroju. Secinājām, ka U.Mitrevis, visticamāk, nekritiski izmantojis datus no viena, turklāt novecojuša avota, jo mūsu atrastajās aktuālākajās prognozēs pretēji viņa teiktajam minētajā laika posmā Igaunijai tiek prognozēts iedzīvotāju skaita samazinājums no 7 līdz 13 procentiem. Pēc tam zvanījām U.Mitrevicam, lūdzot norādīt izmantoto avotu, ko viņš arī darīja – vispirms telefona sarunā, tad e-pasta sarakstē.”

[12] Savukārt uz jautājumu par virsraksta izvēli E. Puriņa atbild, ka “portāla LSM [materiāla](#) pamatā ir mūsu sagatavotais [sižets](#) Latvijas Radio 1, kas izskanēja tās pašas dienas (19. februāra) rītā. Radio sižetam šāda virsraksta nav, un mēs ne tajā, ne radio iesniegtajā sižeta scenārijā attiecībā uz U.Mitrevicu nelietojām vārdu “maldina”.” Līdztekus tiek skaidrota darbības vārda “maldināt” nozīme. “Vienlaikus neuzskatu, ka portāls LSM būtu rīkojies nekorekti, izvēloties virsraksta lietot vārdu “maldina”. Latviešu valodas skaidrojošā vārdnīca vietnē “Tēzaurus” ([šeit](#)) vārdam “maldināt” sniedz sekojošu skaidrojumu: “***Panākt, būt par cēloni, ka (kādam) rodas sagrozīta, arī nepareiza izpratne (par ko)***”. Uzskatu, ka atbilstoši šim vārda skaidrojumam U.Mitrevisa teiktais, ka Igaunijā neprognozē iedzīvotāju skaita kritumu, ir maldinošs, jo rada sagrozītu un nepareizu izpratni par Igaunijas demogrāfijas tendencēm.” “Svarīgi piebilst, ka atbilstoši šim skaidrojumam vārds “maldināt” obligāti neietver nodomu. Proti, maldināšana var būt **neapzināta** nepareiza vai nekorekta priekšstata radīšana par kaut ko (pretstatā dezinformēšanai, kurā ir ietverts nodoms maldināt, tādējādi gūstot kādu labumu). Vārdu “maldināt” ar šādu nozīmi Re:Baltica lietojusi jau kopš faktu pārbaudes projekta Re:Check izveides 2019. gadā. Līdzīgi šo nošķirumu starp maldinošu informāciju (angliski: misinformation) kā neapzinātas rīcības rezultātu un dezinformāciju (angliski: disinformation) kā apzinātu rīcību ar mērķi gūt kādu labumu iezīmē arī Valsts kanceleja tās sagatavotajā “Rokasgrāmatā pret dezinformāciju” ([šeit](#)). (..) mūsu iesniegtajā un LSM publicētajā materiālā vārdu “maldināt”

nelietojām.

Kā minēts iepriekš, portālā LSM publicēto Re:Check rakstu pamatā ir Latvijas Radio 1 izskanējušie sižeti, līdz ar to rakstu struktūru lielā mērā nosaka radio formāta specifika un ierobežojumi, tajā skaitā sižetam atvēlētais laiks. Gatavojot sižetus, cenšamies tajos norādīt uz aktualitāti, proti, kāpēc par konkrēto tematu un izteikumu runājam; citējam konkrēto izteikumu; norādām, kādu atbildi esam saņēmuši no izteikuma autora; norādām, kādos avotos informāciju pārbaudām, kas tajos teikts un kāpēc izteikumā paustā informācija nav bijusi korekta.”

[13] Vienlaikus E. Puriņa aicina “ņemt vērā kontekstu. U.Mitrevis ir ne vien Saeimas deputāts, bet arī Saeimas Ilgtspējīgas attīstības komisijas vadītājs. Kā minēts, U.Mitrevis konkrētajā dienā šo apgalvojumu izteica divās intervijās, kuru temats bija viņa pārstāvētās partijas ideja par dzimstības veicināšanas stratēģijas nepieciešamību. Ne vienā, ne otrā raidījumā konkrētais izteikums par Igauniju acīmredzami nebija nejaušs. Proti, tas nebija izteikts kā spontāna atbilde uz žurnālista jautājumu par konkrēto valsti. Gluži pretēji, U.Mitrevis acīmredzami Igauniju minēja mērķtiecīgi kā labo paraugu salīdzinājumā ar Latviju. Turklāt Igauniju viņš minēja kontekstā tikai ar vienu demogrāfijas rādītāju – dzimstību, lai gan labāka demogrāfijas prognoze Igaunijai ir arī zemākas mirstības un pozitīva migrācijas saldo dēļ (ko arī analizējam mūsu sižetā un kas ir pateikts LSM publikācijā). Tajā pašā dienā par dzimstības stratēģijas nepieciešamību pēc U.Mitrevisa partijas iniciatīvas sprieda paša U.Mitrevisa vadītā Saeimas Ilgtspējīgas attīstības komisija. Komisijas interneta lapā runāts par tās vīziju. Kā viens no mērķiem tajā minēta “uz kvalitatīviem pierādījumiem balstītu lēmumu pieņemšanas īpatsvara paaugstināšana valsts pārvaldē”. Tā kā Saeimas komisija gatavo politikas priekšlikumus un tādējādi ietekmē valsts attīstību, būtu pamatoti gaidīt, ka arī pats komisijas vadītājs rīkosies pēc šāda principa, proti, rosinās lēmumus, kas balstīti uz kvalitatīviem pierādījumiem. Un izmantos korektus un kvalitatīvi sagatavotus argumentus arī komunikācijā ar sabiedrību.

Šajā gadījumā internetā bez lielas piepūles bija atrodamas dažādu organizāciju prognozes par Igaunijas demogrāfijas rādītājiem, taču U.Mitrevis atsaucās tikai uz vienu – organizācijas PRB – prognozi, turklāt novecojušu un ne no primārā avota. Kā paskaidrots materiālā, U.Mitrevis izmantoja vecāku – 2022. gada – PRB prognozi, kas publicēta vietnē Statista. Statista vietnē 2022. gada dati ir noapaļoti un nesakrīt ar PRB mājaslapā atrodamo informāciju. Datu noapaļošana rada iespaidu, ka cilvēku skaits Igaunijā paliks nemainīgs. Tātad deputāts nekorekti pārstāstīja arī novecojušas prognozes iezīmēto tendenci.

Nekvalitatīvās avotu atlases rezultātā U.Mitrevis divu mediju ēterā sabiedrībai vēstīja, ka “īgauņu 50. gadā tātad būs tikpat, cik viņi ir” un “Igaunijā 50. gadā neprognozē kritumu”, lai gan aktuālās

dažādu organizāciju prognozes šajā periodā paredz Igaunijai no 7 līdz 13 procentu lielu iedzīvotāju skaita kritumu. To norādījām arī rakstā. Palieku pie uzskata, ka šādā veidā U.Mitrevis sabiedrībai radīja nepareizu izpratni par Igaunijas iedzīvotāju skaita prognozēm, ko var saukt arī par maldināšanu.”

[14] Par politiķu apgalvojumu vērtēšanas kritērijiem un praksi E. Puriņa skaidro, ka “faktu pārbaude, tajā skaitā politiķu izteikumu analīze ir pēdējo gadu laikā plaši attīstījies žurnālistikas žanrs, kuram ir būtiska vieta mediju darbā. Viens no Re:Check gatavoto apskatu mērķiem ir analizēt politiķu publisko komunikāciju, tajā skaitā parādot, ar kādām metodēm un izteiksmes līdzekļiem tie nodod savus vēstījumus sabiedrībai, ietekmē politisko diskusiju un lēmumus. Uzskatu, ka mediju, to vidū sabiedrisko, uzdevums ir kritiski sekot politiķu komunikācijai, nekļūst un norādīt, ja viņu sniegtā informācija sabiedrībai sniedz nepareizu (bet bieži vien pašu veidotajai dienaskārtībai pievilcīgu) izpratni jeb maldina.

Radio formāta (ierobežots apjoms, ierobežotas iespējas norādīt visus izmantotos avotus, nepieciešamība informāciju pasniegt viegli uztveramā audio valodā u.c.) dēļ politiķu izteikumu analīzē apzināti neizmantojam vērtējuma skalu, kā to parasti darām Re:Check gatavotajos rakstos, kas publicēti Re:Baltica interneta lapā.”

[16] LSM.lv galvenā redaktore Marta Cerava, komentējot raksta izvēli vietnē LSM, raksta: “Ņemot vērā Re:Check pētnieku secinājumu, ka deputāta izteikumi ir maldinoši, veidojot virsrakstu, tas arī tika īsi un kodolīgi aprakstīts lietotājam viegli uztveramā un saprotamā formā. Jebkura virsraksta galvenais mērķis ir paskaidrot lietotājam, kāds saturs ir konkrētajā rakstā, par ko tas vēsta un kādi ir raksta galvenie secinājumi, ar kuriem lietotājs var izvēlēties iepazīties vai nē.”

Sabiedrisko elektronisko plašsaziņas līdzekļu ombuds Anda Rožukalne

vērš uzmanību:

[17] Sabiedrisko mediju ombuds atzinumus sniedz normatīvo aktu definētajās kompetences robežās un izmantojot sabiedrisko mediju redakcionālās vadlīnijas un Rīcības un ētikas kodeksu normas, kas attiecas uz profesionālo ētiku un tās ievērošanu redakcionālajos lēmumos un profesionālajās procedūrās, kas veiktas sabiedrisko mediju satura veidošanas procesā. Nedz normatīvie akti, nedz sabiedrisko mediju redakcionālās vadlīnijas un LR Rīcības un ētikas kodekss nedod ombudam tiesības sniegt Iesniegumā minēto apstākļu juridisko izvērtējumu, ombuds nevērtē Iesniedzēja uzskatus vai Iesniegumā pausto viedokli.

Izvērtējot konstatēto, Sabiedrisko elektronisko plašsaziņas līdzekļu ombuds Anda Rožukalne

atzīst:

[18] Deputāts U. Mitrevics savos publiskajos izteikumos ir aktualizējis sabiedrībai nozīmīgu jautājumu, kura izpratne un diskusijā izmantotie dati var ietekmēt dažādu jomu attīstības procesus Latvijā. Analizējot faktu pārbaudes projekta “RE:Check” ierakstu LR1 raidījumā “Labrīt”, publikāciju vietnē LSM.lv, Iesniedzēja un faktu pārbaudes audio ieraksta autoru skaidrojumus, kā arī LR1 un LSM.LV atspoguļotā faktu pārbaudes materiāla publikāciju vietnē Re:Baltica.lv, atzīstu, ka faktu pārbaude ir veikta korekti, atbilstoši starptautiskajiem faktu pārbaudes principiem, un tās procesā ir izmantota kritiska publisko izteikumu analīzes pieeja.

Informācija par faktu pārbaudes gaitu, kurā U. Mitrevicam tika dota iespēja pamatot savu izteikumu avotus, veikta atbilstoši sabiedrisko mediju redakcionālo vadlīniju principiem.

Izskatot raidījumā prezentēto datu izmantojumu citos medijos, kur izskanējusi tāda pati informācija par demogrāfijas attīstības datiem, var secināt, ka politiķis, Saeimas komisijas vadītājs, savus izteikumus veidojis mērķtiecīgi, nevis pēkšņi pieminējis neprecīzi apkopotu informāciju no vēlāk nosaukta avota.

Līdz ar to pamatots ir ieraksta un publikācijas veidotāju mērķis pārbaudīt izteikumu atbilstību patiesībai, šajā gadījumā – cik tie ir precīzi un atbilst prognožu datiem. Faktu pārbaudes procesā konstatēts, ka deputāts minējis avotu, kurā sniegta neprecīza informācija par Igaunijas iedzīvotāju skaita prognozētajām izmaiņām. Šāda pieeja ir būtiska arī kontekstā ar rekomendācijām, kas minētas dokumentā “Visaptverošs sabiedrisko mediju sabiedriskā labuma izvērtējums par laika periodu 2020-2022”. Tajā norādīts, ka nav pamata sabiedriskajos medijos turpināt nekritiski izmantot Igauniju kā piemēru, jo “skaidrošana tiek aizstāta ar moralizēšanu, bet risinājumu meklēšana – ar Igaunijas (un - retāk, bet arī – ar Lietuvas) pieminēšanu, kas pati par sevi ir kļuvusi par metaforu, kura funkcionē kā leģitimējoša un absurda atbilde problēmrisinājumam.”

Atzinuma veidošanas procesā tika izvērtēts arī publikācijas virsraksts LSM.lv (tas atšķiras no plašāka raksta virsraksta Re:Baltica.lv vietnē), jo tas satur apgalvojumu, ka “deputāts Mitrevics maldina”, lai gan pēc tam tekstā šāds secinājums nav minēts. Pēc satura un izmantoto vārdu nozīmes virsraksts atbilst rakstā iekļautajai domai un izdarītajiem secinājumiem pēc faktu pārbaudes, tomēr nepietiekami uzsver faktu pārbaudes procesa būtību un tā nozīmi patiesības noskaidrošanā. Vienlaikus atzīstams, ka situācijā, kad publiskajos izteikumos minētie dati veido tikai nelielu daļu no pieejamās informācijas par izklāstīto problēmu, bija iespējams izvēlēties neitrālāku virsraksta veidošanas pieeju.

Izvērtējot atzīto, Sabiedrisko elektronisko plašsaziņas līdzekļu ombuds Anda Rožukalne

iesaka:

[19] Lai rūpētos par precizitāti un skaidrību, kā arī uzsvērtu faktu pārbaudes materiāla un faktu pārbaudē izmantoto metožu nozīmi, iesaku pārskatīt audio pieteikuma LR1 raidījumā “Labrīt” atbilstību publikācijas saturam, kā arī faktu pārbaudes materiālu virsrakstu veidošanas pieeju LSM.lv.

Sabiedrisko elektronisko plašsaziņas
līdzekļu ombuds

*(paraksts)**

Anda Rožukalne

*DOKUMENTS PARAKSTĪTS AR DROŠU ELEKTRONISKO PARAKSTU UN SATUR
LAIKA ZĪMOGU